

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՐԻՉԸ

Աս իտալացի արհեստագետն
Նոյէ Պորթրետն:

Ք.

Նըկարիչին համար՝ աշխարհ
Եւ մէջ փոքրիկ այս տնակի.
Իր երկինքն է. հոն կոյսին հետ կը բնակի
Մանուկն Յիսուս. ըզգեստներու տակ տարբեր՝
Իր ընտանեաց անդամներ:
Աստուածացած տեսիլքին մէջ արհեստին,
Ո՛վ գերազայն յաղթանակ հոր մը սրբոյն,
Թափեալուն վրայ կանգնած իրեն հանճարոյն՝
Մըտած են գիրկն յաւէժական լոյսերուն:
Հեռու իրմէն, ո՞վ փառք, արեւ ձմբապին,
Հեռու իրմէն ովսանաններն ամբոխին.
Ձէ՛ աւելի քաղցր ու ջերմիկ յարկն իրեն՝
Լուսաւորուած անմոններու նայուածքէն՝
Ինչպէս ամբոն խորունկ գիշերն աստղերէն:
Երկինք իրեն տուաւ հանճար.
Երկիր դըրկեց հրէշտակ մըն ալ՝ կաղապար.
Բաղդէն միակ ընծայ մ'ուշի. մեծագոյնն.
Ամբողջ սրբոյն, ժառանգ մ'ամբողջ հանճարոյն:
Թըռռնեկին պէս՝ որ որ արուեստ ուսանի
Տընակին մէջ, բլբլան ծայր,
Կը նըկարէ ժողովին ներքեւ հայրենի:
Եւ կը տեսնէ ծրնողն՝ անձի մը մէջ նոր
Քաղցր օրէնքի մը հըլու՝
Հին էութիւնը բոլոր
Վերադարձած ծաղիկելու:
Երանգագանակն իրեն տրուաւ մի կախարդ.
Անոր մէջէն հանէ երկինք մ'աստղազարդ.
Լեռներ ու դաշտ, լի գետերով, գիւղերով.
Կոմեր, մարդիկ որ կ'աշխատեն անխելով:
Բնութիւն՝ գաղտնի՝ կը յայտնէ
Երբոր իր հայրը լըռէ
Թէ որ զըծով ժողովոն անոյշ թարգմանի
Փոխադրուած դէմքի վրայէն ի կտակի.
Որ գոյններու պէտք է ստնէ հարսանիք
Որ դուք, ամպեր, յերկինս լքեմով ծընանիք.
Եւ որպէս զի երեկոյան տոսար մի՛ նոսրանշ
Մարըր լերան ինկնայ մարմրի հոգետանջ
Հոգեվարքէ բըռնուած՝
Ինչ կերպով պէտք է վըրձիին տալ հարուած:
Դաշարագարդ կողի վըրան այն բլբլին
Որուն դըռեակ մը պսակ տուին դարեր հին
Մինչդեռ ներկայն տոսար մի՛ որ յաղթական
Կը բարձրանայ հիմերուն վրայ բըռնութեան
Ձուկն ըզգեստող վէս առեւծի մը նման,
Կը տարածուին գերեզմանները գեղշուկ.
Խոտն է իրենց զարդարանք.
Դժգոյններն են՝ վաղաժողկաց յուշարձանք.
Գիւղ մեռելոց, նա կը նայի նախանձով
Ալարողներու գիւղին, դաշտին՝ կեանքն՝ ծով:

Աստի հարանց ըստգեղք սրբոյնով մը թըռթռուն
Կը նային վար կը լըսեն երգ թոռներուն.
Գիւղի անցեայն, ապագայն,
Պարտէզ մըն է հանգըստեան.
Ո՛րքան աշխարհ պիտ' երեւնայ գեղանի
Երբ այս վայրին նըմանի.
Հոն կը նընջեն եղբայրաբար ոտքներ.
Կռիւ, յոյորտանք երբեք դամբան չեն մըտներ...
Գէթ մահէն վերջ վայցն մարդիկ սէր, անդայր
Ձոր ըզձացին իրենց կեանքին մէջ ի զուր:
Այստեղ մատուռ մը փոքրիկ —
Աւանդ նախկին պաշտօններուն Յիսուսի
Ուր միշտ աղօթքը լըսուի
Նոյն հոանդով՝ իբր անընաղ արձագանգ, —
Իբր աղօթող հոգի մ', իբրու մի հրէշտակ
Կապէ երկինք և երկիր,
Կանգնած զըւարթ, սըզակիր՝
Մարմիններուն մէջ և հոգեց բաժնուած:
Հոս հաւատքի կը մըրմընջէ ձայնն յըստակ.
Հոս ծածմանին թաշկինակներ բոսիտակ —
Որ արտասուք էին երբեմն ցողուեր —
Իբրեւ յաւէժ խաղաղութեան դրօշակներ:
Երբոր նըստած այս բլբլակի կողի վրան
Բնութեան գեղոյն և գաղտնիքին մէջ մահուան
Աչքը հեռուն՝ ուսկից բուրգեր կ'երեսաւ
Ան քաղաքին որ իր ծրնուէրը տեսաւ
Եւ ունի արդ իր ընտանեացը դամբան,
Երբ երազելու այստեղ նըստած հառաչէ.
« Գաղաքաց մէջ յաւէժ հանգիստն անգամ չէ
Անքան խաղաղ որքան ի վայր գեղջկական
Կ'ուզեմ՝ այստեղ, այստեղ նընջել յաւիտեան ».
Կամ տան դրացի բլբլան վրայ երբ պատանին
Նըստած դիտէ վըրջալոյսի ծիրանին
Հոգին ծրփայ մէջ գոյներու ովկանին,
Եւ հիացման մէջ կը սպառէ շատ ժամեր
Մոռանալով որ ըսկերած է գիշեր,
Մինչև զայ մայրն այլ երազոց տալ հրաւեր,
(« Ռիսո, գոյ՛, ի՞նչ, խոնաւ, ցուրտ է վեր »)
Այդ ըզմայրման, հառաչանքի ժամերուն
Դանդաղ քայլով կը մըտնէ հայրն իրեն տուն.
Եւ կը տեսնէ Ռիսոյի մայրը կանգուն
Նըկարին՝ մօտ՝ որդիէն նոր ըսկըսուած.
Մայրն որ իրեն դարձնելով բիբն հիացած
« Ո՛հ այս Ռիսոն, կը մըրմընջէ, այս տղան,
Ո՛ր կայ երկինք, երջանկութիւն մեծ այնչափ
Որքան տեսնէ Սմիղը՝ հիւր, մըտերիմ.
Տեսնէ հանճար, սեղմել կըրծքին, անսարսափ,
Բսել անոր. Լաժծարիւնօ, որդեակ իմ!
Ա՛հ, իր հոգին, — Բարութիւն —
Վըտակ մ'է՛ շինջ մարգագետնի մէջ ժողտուն.
Նախասահման էակ մ'է՛ նա լուսաշող,
Իր ճամբուն վրայ՝ չէ բիբըս լոկ հիացող.
Իր թուի գարնան ճերմակ ծաղիկով պըճնեալ ծառ.
Ապագայի գաղտնիքը գիբ կը պատէ,
Կը յառաջէ իբր երեսիթ մը նըժգեհ
Իր հանճարի արշալոյսին մէջ ապագառ ».
Եւ հայրն՝ յոյսէն ներշնչուած մարգարէ,
Աչքն՝ հորդոն, զոր ոսկեայ ժպիտ գաղաթէ,
Սեմին առջև պատուի անոյշ խոհերէ.
« Մահն ինձ համար այլ եւս է մերկ սարսափէ.

իմ մըտածում պիտ' չեղծանէ, թօթափէ, Ահա էպա մ'ուր պիտի սիրտը տեսէ, Ահա ժողովուրդն ուր պիտ' գրտնեմ կենաց մը վնէ: Անպատ մ'էր, գիշեր, դամբան տըրաւիր, Աշխարհի հին ուր դուն, Ռիտո, դեռ չկայիր: Անքեցի չափող էր թուի մեղքեր տըրտունակ. էր նկարէի, իմագործէի միայնակ: Եւ աւարտած տաղանայներու այն շրջան Ուր ծնողներ, որդւոց համար, կ'ծերանան Անգեղ թէ ինչ հունձք առնուն պիտ' սերմերէն, Թէ պիտ' արդեօք ի ծերութեան ձմերեն Անոնց սիրոյն կրիմային տակ շերմոտ, Ըզբօսնելով սրբոյի անոյշ կրակին մօտ, Եւ մարտիրոս՝ պիտի զըտնան պըսակնին, Եղանակին մէջ կը մըտնեն զուարթագին, Եւ հորիզոնն ոտքիս ներքեւ վնճորէն փախտառ կու տայ բլուրներէն: Ուխտառեղի չըլլա՞յ պիտ' յարկըս խոնարհ Եւ այն քաղաք ուր ձիորճնէին՝ դուն ծընար:

Ով քաղցրագէտ՝ կարելի, Որ չի մերժեր, չի հաստատեր, այլ միայն, Կանգնած, լըռիկ, կը ժպտի: Ո՞րքան իմ մահս պիտի լինի ըստիողում: Գարեկաններ երբոր ցաւովոյ պարտմած, Ռիտի պատեն մահինն, որուն առն հակի՝ Դէմքը տըրուր, ողբալով վերջն իմ կենքի: Այլ չեմ ուզեր տեսնել այդ օր, այդ վայրկեան, Կեռ չըտեսած, որդեակըդ ու՛մ սիրական, Երջանկութիւնդ՝ ազնւութեանդ չափ եղած, Եւ անուշդ ալ՝ հանճարիդ: Տեսնեմ ըզբօք գնահատեալ՝ իմ թանկագին մարգարիտ:

Ձի վաղահաս թէ ծերութեանդ անհամբոյր Յանկարծ դամբան են իշխամ, Սրբոյիդ համար, որուն զաղտնիք կը ճանչնամ, Ձի իրելլա փառքը այլ եւս անհրապոյր: Ձի չունենաս պիտ' այլ եւս հայր մ'ալեգարդ, Որուն քու փառքն ըլլայ սփոփանք մը զըւարթ. Որուն, իրկուն, երբ քաղաքէն իշխեն ցած, Ականջներուն իր խուլցած՝

Կըրկենս՝ ձայնիդ բարձրացնելով աստիճան՝ Յաշողութեանց լուրերիդ ուրախ, անվախճան. Եւ նմարեն որ իր ալեաց մէջ չողայ Յանկարծական տըրաւզըւարթ մի ժպտիտ, Ինչպէս նըշլոյ մ'ե կամ ծաղիկ՝ ձեան ըրայ »: Արթնքիդ օն, ով թըլուառ սիրտ մարական: Կ'երգէ ահա զողոզ՝ զանգակն առտուրան. Օն արթնցիդ երազներէդ անուշակ. Յաէթովութեան առտուն կ'երգեն արդ զանգակը.. Սիրտն ամենուն, մետաղին մէջ կը զողոզայ. Իննոն մեռած է, ո՞հ, Ռիտոն ալ չըկայ: Ի գուր կարծես արդարութեան իրաւունք՝ Վայլել շանքիդ հունձքը, պըտուղն և արդիւնք. Աղաչանքներդ և այդ ցաւերդ անչափ Փռքրիկ իր մ'ալ չեն ընէր ո՞ն գինաթմափ. Կար երազուած աշխարհ մ'անոր կուրծքին տակ, Ջերմի կըրակ – թերես երկնից մի փափաք – Սակաւ օդուան մէջ զայն միտքի պիտ' փոխէ. Բեզ կը դառնայ հին երկրի գուրկ Ռիտոյէ ... Ի լուր զանգին էլած կանայք սեմին վրայ, Սառող արեամբ կ'ըսեն, Ռիտոն ալ չըկայ:

Երբթունքներէ շըրթունք ահա կը շըրջին Իր հառաչանքը վերջին.

« Չեմ արտասուեր վաղամեղիկ իմին մահ, Այլ իմին հայրս՝ որ ինձ համար պիտի լայ »: Ո՞ւր, թըլուառ ծնող, ո՞ն կ'ընթանաս դաշտերէդ. Յատու յիմար՝ փախչիլ փորձես ինքրիմէդ, Կամ յուսահատ կանչես մարդիկ օգնութեան. Այլ տես ահա. գիւղացիները կ'երթան Իմանալով՝ թէ Մահուան դէմ կ'ուզուի ան. Կամ Ռիտոյէ գուրկ՝ երկրի ե՞րբ փընտռես, Ուսանին մէջ զըրրորեւ զահապժօ. Դարձիր, դարձիր դէպ ի ողջոյնը վերջին, Յուղարկման մէջ, որուն ամէկը մասնակցին, Թող չըպակսի հայր մը, չպակսի մի նկարիչ: ...

Դատարկ է գիւղ. ժողովուրդն է ճամբուն վրայ Ուստի նկարիչ դէպ ի երկիրք բարձրանայ. Դրօշի մը նման կ'երթայ անունն առնելէն. Վառ պղծակներ դազալոյ ողջոյն կը ծածկեն. Մեծ արթնանակ, սրուն է Մահն ալ ներկայ. Սիրտ ամբողջին զանգակաց մէջ դեռ կու լայ. Պըսակաց մէջ ժպտի պատուիդ Ռիտոյի. Պատկերն իրմէ նկարուած. Իրեն կը նայի կը խօսակցի հոն ժողովուրդն՝ անցարքառ. Այնտեղ է իր շընորճ, այնտեղ էր հանճար. Հոն իր անցեալն որ ներկային կ'ընդուն. Հոն է Ռիտոն ինչպէս որ էր, ինչպէս է. Դեռ աչքերուն մէջ կան շողերն իր յոյսին. Հողեր որոնց դազաղին վրայ կը մեռնին. Իրախտը հեռուէն կը նայի՝ մահացուառ. Դրախտ երազուած երբեմն և արդ տեսնուած. Այդ նայուածքներն ինչ տանջանք են մօր սրբոյին. Ապագային դեռ են անգէտ՝ կը ժպտին. Եւ զարմացած՝ կարծես պատճառ կը հարցնեն Դորատեսիլ այդ սուգին:

Ո՞հ, այդ ծաղկունք պէտք է ճակատին իւր պըսակ Յօրինէին, ո՞չ դազաղի մ'աղբորունակ, Թէ արթննար րոպէ մը միայն՝ ո՞հ ո՞րքան Պիտ' հանելի թուէր իրեն այս տեսարան. Յած նայուածքներ, դէմքեր տխուր, վայրահակ, Այդ՝ ալեաց պէս՝ քալող զուրիները ճերմակ, Այդ պատուաներ ու բողանցքով գոզողին Մըրմնջելով կը սրբելն արդ արցունքներն Հողույն շաւղով վեր ուղղելով հառաչանք, Արդարութեան դէմ կ'ուշիւղ իրենց կենքը, Եւ նոր յանցանք այս նոր դարու, նոր երկրին, Դամբան տանիլ մատաղհասակն ու բարին: Կոյսերն որոնք յոյսի դազալ կը դիտեն. Խրեւելթի ձերտնիներն որ հովտէն Հէգ նշուլի մը թառամի կը դիտեն: Այլ մէջոյն մէջէն կ'անցին արդ Ռիտոն, Եւ թերես արդ չըրջագիծով գմայած հոն՝ Հընչտակային դէմքերուն, Դատարկութեան մէջէն ի գուր իր մատներ կը կարկառէ դէպ ի սիրած իւր վըրձին: Կը հետեւի ամբոխն իրեն դազաղին, Անգէտ թէ ով է աւելի՞ նիւթ ցալին. Հայրն անարժան վիշտերու Թէ որդին ալեքան արժանի ապրելու:

Հեռի՞ քաղքէն, կողին վըրայ սոյն բըլրան

Անձանթիսին մէջ այս գեղընկ շիրմատան
 Կը փափագէր նընջել իր մահը՝ Ռինսոն.
 Նընջէ՛ այդանդ. պիտի կըրնաս գինչը հոն
 Կարօտանքի վայրկեաններուդ լուսնին տակ
 Տեսնել բուրգերն ու պարսպներն, այտարակը
 Այն քաղաքին որ վայր եղած քու ծնընդեան
 Կահէ իր ծոց՝ քու սիրելիացըդ դամբան:
 Գինչը է արդ. հողմը, մրմունջ մեռելից
 Կը շընջէ խոտերուն մէջ իրեն կոծ.
 Լուսնի դաշտին մէջ կը յայտնէ բերբ գելդեր.
 Չայն մը տըխուր կը բարձրանայ դէպ ի վեր.
 Ռինսոյի մայրը, նկարներու կըլտն է ան.
 Կը նայի վեր դէպ ի տըխուր Գողգոթեան.
 « Ի՛նչիր, Ռինսո, սրբան խոնաւ, ցուրտ է վեր ».
 Ռինսո սակայն ալ չի լըսեր իր հրաւերը.

Զի ճանաչեր ծայնն անոր,
 Զի հնազանդիր, առջի անգամ, իրեն մօր:
 Արհեստագէտ սիրտ մ'է որ քնէ, ո՞վ բնութիւն
 Կը յանձնուի. մէ, չէս ըզգայ ... անկնց դուն
 Գեղեցկագոյն ձեւերէդ մին յօրինէ.
 Գոյններ չինէ, ամպին մէջ գինջ գետնդէ.
 Եւ թող ձուլուին պաշտողը հետ պաշտուածին.
 Իտէլային հետ՝ էութիւնն իր անձին.
 Ուրիշներուն ինքն իտէլալը դաւանայ.
 Թող մարմինն ալ գեղդ հոգի
 Երկրներն մէջ բընաւի,
 Եւ մի կըրկներ իր պատմութիւնն տըխրական
 Տալով իրեն ձեւ ծաղկան:
 Իմ ցաւիս մէջ, դուն մի Ռինսո, կը տեսնամ,
 Անհատ մը չես, այլ մարդութեան մը համայն
 Խորհըրդանելին իրական.

Անոնց որ ծնան հանձար, մեռան ծաղկատակ,
 Որոնց եղաւ յոյս փայլի փառքն ու պըսակ.
 Ամէն երկրէ, ամէն ազգէ հոս եկած՝
 Տես հորիզոնն ի՛նչ բազմութեամբ է խընձած.
 Ըստուերդ, Ռինսո, գանձող ի վեր կը բերէ.
 Ո՛հ ծայնն անոնց մեղամազգիկ եղերդ մ'է
 Որ տըխուրեանմբ անոյ՜ ի՞նքն կը լցնէ:
 Տարբը փոքրիկ որ այնքանեաց եղաւ մահ
 Թէ հանդիպէր Շէքսպիրի՞ ճամբուն վրայ,
 Երկիրն իրեն շաւղէն քալէր պիտ' հըպարտ
 Իր խեղճութեան մէջ ինքնագոհ ու զուարթ,
 Սերընդոյ պէս՝ որ նայն քան գինջ պարեցան:
 Եւ եթէ շերմն որով յոյսերդ պարեցան
 Պատանեկիկ Ռաֆայէլին դէմ գինուէր,
 Երբ մը նուիրուած իր յոյսերուն՝ պիտի թուէր
 Ապրողներուն համար զուարթ ի անգուլմէ:
 Յաւ ծաղրական, անօգուտ:

Դուն կը նընջես աշտարակի մը մօտ հոին
 Որ իրոխտ ռազմեր՝ մեռնալներու աշխարհին
 Մահուան երկար գիշերուն մէջ կը պատմէ.
 Երբ գալ գարուն երգով բոյրով՝ որ քնզմէ
 Պիտի չգըտնեն այսուհեռեւ հիացում,
 Հոս լուսնին տակ մահու գաղտնիք տըխրալի
 Քու ծնընդերդ պիտի խորհին երազուն,
 Գերեզմանին մօտ փառապանծ Անցեալի՝
 Եւ դամբանին Ապագայի՝ մը փայլուն:

Հ. Կ. Տ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՀԱՐԻՐԻՆ ԵՒ ԻՐ ԻՐ ՄԱԳԱՍՏԱԹԸ

(Շարուծ. տես էջ 47)

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՄԱԳԱՍՏԱԹԸ

السورة

ԷԼ - ՍԱՎԼԻԿԱԴ

(Ապու Ջապր գերեզմանատան մէջ քարոզ կը խօսի):

« Կը պատմէ իւ հարեւ պէն Համամ, կ'ըսէ. Սրտի
 նեղութիւն կը զգայի երբոր ՍԱՎԼԻ՝ հասցաւ, այն նեւ-
 ղութիւնը փարատելու համար գերեզմանատան այցն-
 լութեան երթալու. նաքըր մտածեցի, ինչպէս որ պա-
 տուէր՝ ալ եղած է: Երբոր հասցաւ մեռելից տեղը, ուր
 հիւանդ ոսկները կ'ամփոփուին, տեսայ ժողովրդեան
 բազմութիւնն մը գերեզման փրած՝ մեռել մը լնացելու
 համար. մտեցայ անեղ իրենց ըրածը տեսնալու, խոր-
 հըրգանելով՝ ո՞վ արեւք (անոնք) ազգայններէն մե-
 ռած է: Ա՜նգը լնացելէն եւ ցաւակցութեան քացա-
 տութիւններ ըլլալէն վերջ՝ հա՛ն ձերուն մը բուրբ
 մը վրայէն կու գայ, գաւազան մը ձեռքը բռնած, իր
 զգեստովը երեսը նանկած, որ խաբարայ մարդու գա-
 ղափար կու տայ, եւ կ'ըսէ (եփրենին) ...

Արթնցէք, լնամաններ. պատրաստ եղէք. ծոյրեր. լաւ
 ունդարութիւն գրէք, հաշգրտահաններ ինչու համար
 ձերունն լնացումը զնեզ շարունցներ. մեռելի վրայ
 հող լցնելը զնեզ շահարեցիք. հարեւորութիւն չէք
 տար ժամանակի գծազդպութեանը, եւ ոչ ալ պատրաստ
 տութիւն կը տեսնաք գերեզման իջնալու. ուրիշին առ-
 տաստաք տեսնալով ձեր աչքերէն արցունք չի թա-
 փուիր, եւ մահուան բովը զնեզ չալալայէր. մեկը մեռե-
 լի դապաղին յաղարկաւորութեան կ'ընկերանայ, այլ
 իր սիրտը տունն է. իր ազգականին լնացման ներկայ կը
 դառնուի. այլ իր մտածութիւնը ան է լնէ ինչպէս պիտի
 ձեռք բերէ իրեն ընկած ժառանգութեան մասը. կը
 ձգէ իր սիրելի սերնուարը որդերու մէջ եւ իրեն կ'ա-
 ռանձնանայ իր տունը իր քնարով եւ տաւիղովը. շատ
 կը տրուի արտուածք զիտակելուն վրայ, այլ ազգա-
 նաց մահը կը մոռնաք. գծազդպութեան տանն էր լքա-
 նիք, եւ կարեւորութիւն չէք տար ազգականաց մա-
 լուան. կը ինչպէք լնացումը ժամանակ, երեսի լնէ առ-
 գի փոխուր ձեր աւարտութիւնը ձեր պարեմը ժամա-
 նակ. մեռելին ետեւէն գողողութեամբ կը քալէք. եւ
 բանի լնէ չաքելէք այսպէս այն օրը՝ յորում իբր ժառան-
 գութիւն պիտի ընդունէք մեռելին տաքքնութիւնը.
 Ներբողներ. լավիաներ պատրաստելու տեղ՝ հագեցեցի
 իզ վաւել. օրդեկորդոյ մը մը պէս լաւաւ տեղ՝ կ'ըսէ.
 Կուրի լաւ մարը ընտրելու. կը զբաղէք. վախճանելոյն
 վրայ չէք մտածեր, եւ ոչ ալ մահը մտքերէդ կ'ան.

1. Սավա ձէ՛ն, փոքրիկ ըսողք մ'է Ռայի եւ ՀԱ-
 մատամի մէջանդ:

2. Կ'անհարկէ Ղուրանի խրատը, որ կ'ապստղի ա-
 նոնց որ սրտի նեղութիւն ունենան, աղօթել կամ գե-
 րեզմանատուն երթալ: